

BŪRŲ KULTŪROS POETAS

Romantiškiems Rėzos laikams Donelaitis buvo naujas įrodymas, kad genijai gema ne tik išrinktosiose tautose, bet ir po kiekvienu dangaus sklypeliu. Tas Rėzos atkastasis lietuvių padangės genijus pirmasis visoje tautoje dailiosios literatūros kūrėjas, savo garsu nustelbė kitus to paties krašto smulkesnius rašytojus. Net paskesnėms kartoms susidarė įspūdis, lyg Donelaitis buvęs vienintelis to amžiaus lietuvių rašytojas; lyg jis atsiradęs po tuo dangaus sklypeliu sporadiškai, kaip dykumoj palmė. Galbūt šitas įspūdis buvo pakišęs kai kam net mintį, kad Donelaičio protėvių reikią ieškoti ne čia pat, o tolimojoj Škotijoje (Tetzneris).

Nesselmanno laikai žavėjosi Donelaičiu filologiškai. Donelaitis, kaip ir šalia jo tada iškilęs Baranauskas, kaip tautosaka, buvo jiems kalbos brangenybių aruodas. O pridurmui einantiems aušrininkams tas filologinis lobis žadino ir patriotinius nusiteikimus. Rašytojo žodis, kuriuo grožėjosi ir svetimieji, aušrininkams buvo vienas iš argumentų įrodyti „Priekalbos“ tezei: juk ir mes esame tokie pat žmonės, kaip ir mūsų kaimynai, ir norime visomis teisybėmis, priguliničiomis visai žmogystei, lygiai su mūsų kaimynais naudotis... Toks įsitikinimas turėjo skatinti aušrininkus ne tik grožėtis, kaip Rėza, savųjų žmonių kūryba, bet išdrįsti susikurti ateities siekimų ir į juos veržtis.

Naujiems laikams rašytojas gali prašnekti pilnesniais literatūriniais tonais. Šiandien, kada rašytojų rodoma susirūpinimo savo kūrinii forma, galima žavėtis ir Donelaičio žodinių formų grožiu, tų formų naujumu, originalumu, gaivališku sugestyvumu, žodinių priemonių taiklumu ar vaizdui prieš akis pastatyti, ar nuotakai sukelti, ar idėjai įteigti. Tačiau žodinės formos skaitytoją tik tada sugestyliai paveikia, kada pro tas formas pajuntam trykstant sintetiškai sutelktą laikotarpio turinį — ekonominius, socialinius, politinius, filosofinius, religinius nusiteikimus, siekimus ir dėl jų kilusius tarpusavio santykius; kada literatūros veikalas visais savo vaizdais duoda tam tikrų sugestių gyvenimui formuoti. Mažame žodžio vaizde, sakinio sandare galima aptikti tam tikro amžiaus liudininką, kaip gintaro gabale jakmenėjęs augmenėlis liudija apie to šimtmečio augalo rūšį. Tas pats vaizdas sugestijonuoja skaitytoją reaguoti į gyvenimą tam tikra kryptimi.

Donelaičio *Metai* yra liudininkas 18 amžiaus lietuvininkų gyvenimo — ekonominio, socialinio, moralinio; liudininkas lietuvių būrų psichinės struktūros, net jų kuriamojo pajėgumo. Juose betgi atsispindi ir apskritai Europos dvasia, kuri buvo užgriebusi patį rašytoją.

Per Prūsijos sostinę Donelaitis buvo suėjęs į kontaktą su Europos idėjiniu gyvenimu, kuris tada jau nebuvo vientisas. Iš visų didesnių ar mažesnių sąjūdžių tame bendrame racionalizmo amžiuje čia pažymėtinas pietizmas, kuris iš Halės pasiekė ir įžymų Prūsijos centrą. Įžymusis pietizmo atstovas pedagogas Augustas H. Franke buvo juo įtakingesnis, kad jam karalius pavedė reformuoti Prūsijos mokyklas. Iš Halės buvo atsikėlęs ir pirmasis lietuvių seminarijos direktorius Dr. Lysius. Pietizmą aiškiai rėmė Fridrichas Vilhelmas I. To sąjūdžio įtakoje, kaip mini Rich. Armstedt, iš sakyklų dingo mokyti pamokslai, kurie stengėsi sužavėti iškalbingumu. Ir nors prieš pietizmą stėjo Donelaičio mokytojas seminarijos direktorius Jonas Jokūbas Quandtas,

pietizmas išsilaikė iki karaliaus mirties. Taigi Donelaitis studijuodamas pataikė gyventi pietistinėje atmosferoje, kuri ugdė darbštumą, maldingumą, susilaikymą nuo pramogų, net puritonišką askezę. Nors Donelaitis tą pietizmą prisiėmė labai saikingai, blaiviai, bet nuo jo neatsipalaidavo ir paskiau, gyvendamas parapijoje, kada pats pietizmas kitur jau buvo išblėsęs. Nuo pareigų nuliekamu laiku rašytojas ėmėsi ne pramogų, ne vaišių pas kaimynus, bet darbo; triūsėsi savo darže, dirbo technikos instrumentus, rašė, komponavo, grojo. Pačius kasdieninius darbus, kaip matyt iš Taufregisterių (krikšto metrikų), jis atlikdavo su stebinančiu pietizmu, su pabarimu sau, su malda, ne įprastine, kartą visiems laikams išmokta, bet kiekvienu atveju naujai improvizuota.

Donelaitis, be to, dvasininkas. Jo profesijai charakteringa eiti su patarimais bei pabarimais ir į kitus. Ta žymė taip įsispaudžia į Donelaičio papročius, kad jis barasi ar patarinėja net ten, kur niekas nei girdi nei klauso. Taufregisteriuose bara savo pasileidusius parapiečius, savo profesijos bendrus — dvasininkus, kad jie kortuoja, geria, keikiąsi, nesimoka, rūpinąsi ne savo avimis, o tik jų vilna...

Tas profesinis bruožas kartu su anuo pietizmu negalėjo nepalikti pėdsakų ir *Metuose*. Jo rezultatas — visas ne beletristinis, o retorinis didaktinis elementas. Donelaitis nuolat duoda moralinių religinių refleksijų, ūkinių pamokymų, — net ir kalbėdamas apie lakštingalą, gandrą ar apie vystančios vasaros vainikus. Ta pilkoji lakštingala — kokias ji skirtingas asociacijas pažadina dviem skirtingos epochos lietuviam dvasininkam: Donelaičiui jos giesmė sukelia grynai moralines asociacijas, Vienažindžiui — erotines. Liaudies poetu yra laikomas prancūzų Beranger, bet jo pasąmonėje tas pats paukštis pažadina jau socialinius svarstymus: lakštingala jam yra tik beturčių ramintoja, ir auksinio veršio rūmai lakštingalos giesmės negirdi...

Ne tik didaktinė moralizuojamoji tendencija, bet ir visas

retorinis stiliaus pakilimas su gausiomis kreipimosi, sušukimo figūromis, su įdomiais susijaudinusio žmogaus periodais vargiai bebūtų toks artimas kitam kuriam amžiui su kitokiais idėjiniais pagrindais.

I Vokietiją tuo metu srovėjo ir literatūrinės įtakos iš kitų kraštų, ypačiai dar reikėsi prancūziškojo racionalizmo literatūrinės tradicijos, pridurmui ėjo antikinis klasicizmas ir iš kitos pusės — angliškas sentimentalizmas. Racionalizmo mėgstamieji proginiai raštai buvo populiarūs ir Prūsuoje. „Jokios vestuvės, jokios krikštynos, jokios laidotuvės, vardadienis, jubiliejus, atsisveikinimas ir t.t. neapsieidavo be eilėraščių tvano“, atsiliepia Armstedt apie to meto papročius. Pasakėčia, idilė, epigrama, laiškas buvo labiausiai paplitę žanrai. Tiesiogiai, be tarpininkų, susidūrus su antikiniu klasicizmu, lengvasis, beveik rokokinis stilius buvo atmieštas rimtesnės, natūralesnės antikinių idilių dvasios. O daugiau širdies, jausmo laisvės, žmogaus ryšio su gamta atnešė anglai. Miltono *Prarastasis rojus* kai kuriems vokiečių rašytojams virto poezijos idealu. Thomsono *Metų laikais* viešai buvo žavimasi...

Visų tų trejopų „vėjų“ įtaka vokiečiuose sukūrė atmosferą, išauginusią analoginės poezijos, kurioje kartais nežinia kieno įtakos daugiau reiškiasi (Brockes, Halleris, Kleistas...). Net profesorius Werneris (poeto Zacharijaus Wernerio tėvas) lotyniškai ėmė rašyti Thomsono raštų temomis.

Šioje atmosferoje ėmėsi plunksnos ir Donelaitis. Lietuviškieji, prancūziškieji, lotyniškieji, graikiškieji, vokiškieji posakiai tame pačiame jo rašte lyg ir primena anas įvairiopas svetimąsias įtakas, kurios rungėsi šiame laikotarpy Prūsų valstybėje. Donelaičio literatūriniai žanrai ir manieros tokios pat, kaip ir anų rašytojų. Tačiau dar neįrodyta, kad jis būtų sekęs Thomsonu ar Heziodu, Halleriu ar Kleistu, kaip kad Vergilijus sekė Homeru. Patikimesnė yra tezė, kad Done-

laitis pasisavino bendrąją amžiaus nuotaiką ir išviršines to amžiaus literatūrinės formas. Ta pati didaktinė, gamtinė tendencija reiškėsi per juos visus. Tais pačiais eiliuotiniais idilinės aprašomosios poemos, pasakėčios žanrais naudojosi visi. Tokia jau buvo amžiaus mada. Tačiau išvidinės formos, pats santykiavimas su gamta ir žmonėmis, vaizdai, jų konstruavimas yra kiekvieno savitas. Ir Donelaičio savitumo reikia juose ieškoti.

Kitokio kilimo, kitokio gyvenimo Donelaičiui svetimi buvo įprastiniai tuo metu idilėse erotiniai motyvai. Net vestuvėse jo apsieinama be meilės. Donelaičio žmonių gyvenime moters ar vyro meilę greičiau pakeičia meilė — duonai. Svetimas jam ir aristokratinis žavėjimasis gamta bei kaimo gyvenimo laime. Kiekvienoj *Metų* daly Donelaitis vaizduoja ne apskritai gamtą, kaip buvo pamėgę daryti pseudoklasikai, bet realią gamtą su jos gyvybe. Antai, pavasario aprašyme matai lygumą, paražytą kiek kalvų ir klonių, dekoruotą šilais ir krūmais, ežerais. Net šiandien, kada Tolminkiemis yra netekęs tų šilų dangos, jo peizažo kontūrai tebėra tie patys. Ogi ar ne charakteringiausias lietuviško pavasario skelbėjas yra paukščių būriai — gervės, kregždės, gegužės, strazdai ir ūkininko mylimasis gandras? Ar nepajaučiam savosios vėlyvos vasaros, jeigu putpela šienaut jau nebešaukia, daugelis žiedų pašaru pavirto, gegužė seniai nebekukuoja, vieversiai nutilo, laukai jau baltuoja, tik „žirniai susiraukia, ir iš ankščių jų byrėt pradeda vaisiai!“ Skaitydamas apie rudens purvus, neužciomis prisimeni Žemaitės rudenį *Topylyje* ar *Kurmelyje*, o apie žiemos pusnynus su alkstančiais vilkais — Pietario žiemos aprašymą... Vis tai savi lietuviški peizažai. Tik Donelaičio santykiai su jais yra žymiai lyriškesni. Ypačiai nykstančių gamtos grožybių pasigesdamas, prašneka su tokiu pat dideliu ir nuoširdžiu poetiniu lyrizmu, kaip ir refleksijose apie bėdiną žmogaus likimą žemėje. Taip prašnekti gali ne aristokratas, tik žmogus, kurio gyvenimo eiga prie-

žastiškai yra susijusi su saulės patekėjimu ir nusileidimu, su žiemos speigais ir vasaros giedromis.

Vargiai betikėsime ir kaime gyvenančiųjų pasitenkinimu, laime, kurią taip mėgo skelbti sentimentalinės idilės, kada iš visų pašalių lenda žiurkės su šeškais, musės ir vabalai, uodai su kaimene blusų; vargiai beidealizuosime kaimo žmogaus darbštumą, kultūringumą, jei vorai, kampuos sėdėdami, verpalus audžia. Ar bereikia geresnio liudininko, kalbančio apie ekonominį ir sanitarinį būrų gyvenimą? Aišku jau net nežiūrint į būrus darbe, kada jie geria iš klando, kur vabalai ir varlės šokinėja, o prievaizdas lazdomis nugarą pliekia. Realus lietuviškas peizažas, realus žmogus su savo papročiais, darbais, su moraliniu, socialiniu gyvenimu.

Mažiau *Metuose* aprašyta žmonių išorė, drabužis, jų gyvenamosios trobos, indų, padargų detalės. Visa šita daiktinė kultūra parodyta tik iš tolo, pavadinta vardais, bet jos formų maža matyti. Jau daugiau pamatome papročių ir darbų. Bet jau labai gerai pajaučiame to kaimo idėjinę, socialinę būtį, besiplėtojančią baudžiaivos santvarkoje.

Baudžiava buvo ir kituose kraštuose. Ji nėra specifinė aplinkybė būrų gyvenime. Išskirtinė šiuo metu žymė buvo atvykimas prancūzų, šveicarų, zalcburgiečių ir kitų kolonistų. Tokiu būdu čia susidūrė baudžiauninkai ir dvarininkai, vietiniai gyventojai ir naujai atvykusieji. Iš karto dvejobas susidūrimas — socialinis ir tautinis. Donelaitis savo būrus ir vaizduoja šitame dvilypiame susikirtime, atskleidamas, kas jie buvo anksčiau ir kur link dabar jie žengia.

Anksčiau Donelaičio kaimas buvo tikra to žodžio prasme senoviškas, patriarchališkas. Pagrindiniai patriarchalinio kaimo bruožai dar išlikę. Seniūnas čia ne tik administratorius, bet lyg kaimo tėvas, patarėjas. Šeimyniška, bendruomeninė dvasia dar neperleidus vietos individualistinei, kuri siekia nuo bendruomenės atsiriboti. Būrai veikia ne kiekvienas sau, o visi bendrai. Bendrai dirba, bendrai links-

minasi, bendrai kenčia. Vienas kitas atsiradęs išsiskyrėlis laikomas renegatu. Tokius kaimo bendruomenė veja lauk, kaip vanagą kregždžių būrys (Dočys, Pelėda). Kaime klesti natūralinės dorybės, kurias, tiesa, idealizavo ir pietistai: darbštumas, maldingumas, teisingumas, konservatyvus prisirišimas prie tradicijų, nusizėminimas prieš valdžią. Jų fantazija tebeveikia mitiškai, kaip tų, kurie sukūrė giltinių, vaiduoklių, bildukų, laumių įvaizdžius.

Šitie žmonės jau seniai yra pakliuvę į baudžiąvę. Jos slogutį visi jaučia. Ne vienas pagalvoja ir pakalba, kad iš prigimties visi žmonės esą lygūs, tik paskui pasidarą skirtingi. Tačiau, tuos faktus konstatavę, visi būrai ir rezignuoja. Niekas nepadaro išvados, kad reiktų ta prigimtinę lygybę susigrąžinti gyvenimui. Būrai tenkinasi tik noru, kad ponai būtų geresni, ne taip skriaustų. Paties autoriaus socialinė sąmonė yra tokia pat, kaip jo patriarchalinio kaimo atstovų. Jis remiasi būrais, juos vaizduoja; ponus tik tiek, kiek jie lemia būrų gyvenimą. Būrų nelaimės ir socialines skriaudas nuoširdžiai užjaučia. Kelia jų prakaituotą darbą ir vargetos pelną; rodo pono nežmonišką priespaudą. Taria pirmiesiems paguodžiantįjį vargdienėlio žodį, antriesiems — koliojamąjį išputėlio pilvoto prievardį.

Tačiau Donelaitis nepakelia maištingo žodžio prieš pačią baudžiąvos sistemą. Nereikalauja naujos tvarkos, kurioje būtų daugiau socialinės teisybės ir lygybės. To vieno atsiskyrėlio nuo kaimo bendruomenės — Dočio lūpomis jis taria viešai, į akis ponams: „jūs, ponai, mus, būrus, jau taip nuste-kenot, kad paskiau mums ėsť reiks žiurkes irgi pelėdas“. Atviras ir teisingas žodis, tačiau jo tiesumo išsigando patys būrai, pasakytum, net pats autorius, nes socialinė sąmonė dar nėra priaugus, kaip paskiau Vydūnas pasakys, iki sau žmogaus sąmonės... Bet juk tai buvo 18 amžius, kada baudžiaiva siautėtė siautėjo. Ir to, ką Donelaitis socialiniu klausimu pasakė, aniems laikams jau buvo daug. Kai kurių

posakių apie ponus net po keliasdešimt metų Rėza nedrįso dar spausdinti — praleido juos... Viešai tartas Donelaičio žodis apie ponų išnaudojamų būrų vargus būtų nepalikęs be socialinės reikšmės. Jis būtų gulęs, kaip sėkla, į būro pašamone, jame išdygęs ir išaugęs savaime į sąmoningą apsisprendimą siekti socialinės laisvės. Bet šita sėkla anuo metu nepasiekė dirvos — būrams *Metai* nebuvo pažįstami.

Autorius daug griežtesnis visiems atėjūnams, kurių įtaka braujasi į aną patriarchalinį kaimą. Braujasi kažin ar besulaikomai. Ateivių nemėgsta Donelaitis, kaip apskritai konservatyvus žmogus nemėgsta jį naikinančių naujovių. Juos laiko visokių moralinių ir ūkinių negerovių pradininkais, užkrėtusiais ir sugadinusiais patriarchalinį kaimą. Tą kaltinimą meta drąsiai, pasigesdamas sykiu barzdotųjų gadynėlių. Ragina „brolelius“ nepasiduoti svetimoms naujovėms, laikytis senovinių tradicijų — kalbos, papročių, drabužių... Tokiame fone yra pagrindo suabejoti, ar Donelaitis iš tikrųjų taip niekino lietuvių dainas, kaip apie tai dažnai parašoma.

Baimindamasis svetimų kultūros antplūdžio, Donelaitis turėjo tam daug realaus pagrindo. Tai rodo net jo paties *Metai*, neišvengę to antplūdžio įtakos. Kad ir labai graži yra jo kalba, pamarginta senovinėmis lytimis, duodančiomis veikalui archainio kolorito, bet į ją jau įsibrovė nemaža svetimybų. Svetimybų iš rytų, pietų — iš slavų ir iš vakarų — vokiečių. Passarge, versdamas *Metus* į vokiečių kalbą, dėl *Metų* sakinio, tegul ir per griežtai, pastebėjo: „Konstrukcija, sakinio sudarymas, kreipiniai čia dažnai tokie vokiški, kad verčiant neretai tenka tik žodžius pakeisti“. Kas bekalbėti apie svetimųjų įtaką būrams, kurių Tolminkiemio parapijoje buvo likusi tik mažuma ateivių ar nutautėlių jūroj. Užsidaryti nuo svetimųjų, įsitraukti į savo kiautą Donelaičiui rodėsi vienintelė priemonė išgelbėti lietuviškajam savitumui, o sykiu būrų moraliniam taurumui, dėl kurio jam labiausiai rūpėjo išlaikyti ir tautinis charakteris: netekdamas savo kalbos,

papročių, būras moraliniu atžvilgiu menkėja, genda. Dėl to pasyvų pasipriešinimą Donelaitis skelbė su visu atkaklumu. Nedarė nė tokių kompromisų, kaip socialinėj srity.

Tačiau ištikimasis lietuviškas Pričkus nuo pono rankos mirė; išmintingasis Selmas persenęs; Lauras jau tik kumpa lazda ramstos; jauti, kad su tais senųjų gadynėlių atstovais pamažu grimsta patriarchalinis kaimas ir lietuviškosios tradicijos į naujos kultūros bangas.

Po Donelaičio visa eilė rašytojų ar mokslininkų stebės ir dokumentuos šitą būrų kultūros tirpimą naujoje kultūroje. Bet nė vienas jų neprieis taip arti prie lietuvininkų, kaip *Metų* autorius, paimdamas ne tik jų ideologiją, bet ir jų žodį bei žodinio sakininio vaizdo priemones.

Donelaičio žodynas nėra toks gausus, kaip Žemaitės, Vaižganto ar Krėvės. Nesselmanno sudarytame Donelaičio raštų lietuviškai vokiškame žodyne su visomis atmainomis, su visomis svetimybėmis randame apie 3.300 žodžių. Tai visi žodžiai, kuriuos vartoja būras savo namų apyvokai, savo negausiems materialiniams ir dvasiniams interesams išsakyti. Nors jie rodo didelę slaviškąją ir vokiškąją įtaką, tačiau tiek grynai lietuviškieji žodžiai, tiek ir svetimybės stebina savo realistiniu tikslumu ir savaiminiu vaizdingumu. Bet ypatinga Donelaičio žodžio poezija išskyla organizuojant žodžius į sakinius, duodant žodžiui naujas prasmes, sudarant ypatingą žodžių tvarką sakinyje ir tokiu būdu kuriant vaizdus, stebinančius ne tik savo realizmu, bet ir naujumu, originalumu, ekspresijos ryškumu.

Ne spalvų žaismas, ne tapybinis elementas nusveria tuos Donelaičio vaizduose. Rašytoją labiau vilioja dinamika, akustinė ir motorinė dinamika. Jo pasaulyje vyrauja garsas ir judesys. Dėl to nei aprašinėti daiktų, nei charakterizuoti žmonių, kaip matėm, Donelaitis nemėgsta. Nuo aprašinėjimo skuba prie tekančio pasakojimo, samprotavimo, davęs ne viso daikto ar žmogaus detalų vaizdą, bet tik greitosiomis

sugriebtą schematinį ir dar sinekdochinį. Tačiau talento pajėgumas ir pasireiškia tuo, kad vienu pažvelgimu autorius sugauna esminį ir patį vaizdingąjį daikto, žmogaus ar įvykio bruožą, jį atpalaiduoja nuo visų atsitiktinių prieplaikų ir parodo dalyko esmę nuskaidrintą, peržvelgiamą, vaizduotėje neišnykstamai paliekamą. Pvz., kaip gi jis išreikš vaizdu amtmono rūstybę, šiurkštumą? Ogi vienu pasakymu — kad jis, nesvietiškai prasikeikdams, iltinį griežia... Kaip parodys su vasara jau subrendusią ir bevystančią gamtą? Ogi tuo vienu atsidusimu: „Ak, kaip tūla mūsų žolelių taip nusirėdė, kad nei boba jau didžiai sukrošusi kumpso“. Kaip parodys savo nusistatymą dėl tų ponų, kuriuos būrams reiks parvežti? Ogi: „reiks parvežinti didelį pilvą...“

Kiekvienas puslapis mirgėte mirga tokiais sultingais, gaviais realistinio švelnumo ar šiurkštumo sinekdochiniais vaizdais. Jiems dar daugiau gyvybės duoda rašytojo minėtasis palinkimas į dinamiką. Tiek motorinei, tiek akustinei dinamikai Donelaitis vaisingiausiai vartoja veiksmažodį. Jo veiksmažodis vietomis prilygsta klasiniam liaudies dainų veiksmažodiniam vaizdingumui, kurį randame dainelėje apie žvirblį: tėvelis išėjo, iškuprino, nušovė žvirblėlį, nubildino, iškepė, iščirškino...

Metų autorius puikiai operuoja ir mažosiomis garsinės instrumentacijos priemonėmis — asonansais, ypač aliteracijomis.

Nesitenkina Donelaitis natūraliu judesiu ar būviu. Jį performuoja, sustiprina, suhiperbolina. Jeigu kas juda, tai Donelaitis to judesio tempą ir distancijas padidina; statiką — sustingdina; bildėjimą — dar labiau pagarsina. Štai, Pričkus, paraginę būrus į baudžiovą, kūliais pro duris iššoko ir, ant kumelio ketvergio tuojau užsimetęs, skubinos ir kitiems kaimynams urdelį rodyt. O baudžiauninkai vis tekini, tik bėga, tik bėga į baudžiovą mielą... Koks drąsus, netikėtas hiperbolinis vaizdas visą kaimą apėmusiai vaišių nuotakai išreikš-

ti, kada „Mikols darže taip smarkiai svilina kuilį, kad per mylią dūmai, nei debesiai pasikėlę, saulę su žvaigždėmis ir šaltą mėnesį tamsin!...“. Poetas čia tiesiog nepaiso realiųjų galimumų, sugriauja tikrovės faktus, bet iš jų medžiagos sukuria naują pasaulį, kurį priimam su nuostaba. Dar toliau eidamas, Donelaitis kartais taip akcentuoja dinamiką, taip ją suhiperbolina, kad ji pavirsta grotesku, naiviu šaržu. Tik prisiminkim vakmistro keiksmą, kurio išsigandusios varlės umaru į vandenį sušoko, o žvirbliai negyvi nuo stogo, nupuolė... Jau net pertemptas vaizdas, kada būrams, gerojo pono beverkiant, ir akys išpūti pradėjo...

Šitokiais ir kitokiais būdais negyvus daiktus sugyvindamas ir priversdamas judėti, abstraktiniams dalykams duodamas konkretines formas, Donelaitis operuoja lietuviška būro fantazija. Asociacijos keliu poetui atsiranda tokių vaizdų ir tokių frazių, kokių tegali turėti tik ano patriarchalinio kaimo gyventojas. Kai saulė pavasarį ima kaitinti, tai laukų kalnai su kloniais, sako Donelaitis, numeta skrandas. Kam kitam, jei ne būrui ar būriškos fantazijos bei pastabumo žmogui, kils toji skrandos, kailinių asociacija!

Ta pati dinaminio pasakojimo pusė, o ne aprašomoji, tos sudinaminimo, sugyvinimo priemonės, schematiniai personažai, palaidų epizodų kompozicija yra labai artima tautosakos kūrėjo psichologijai. Tautosakos kūrėjas nesirūpina, apskritai imant, formos naujumu ir originalumu. Savo nuotakai ar mintims išreikšti jis laisvai pasiskolina formą, jau kitų vartotą. Dėl to liaudies kūryboje tiek daug nusistojusių, suakmenėjusių stilistinių priemonių, nuolatinių epitetų, simbolių, paralelizmų. Ar ne tos pat rūšies ir Donelaičio sudarytos stereotipinės frazės: sugaišti pagavo, išlįsti pagavo, knibždėti, niurnėti, šaukti... pagavo; gaspadoriai ir bernai šienaudami spardės; kvieslys būriškai spardos, būrai lietuviškai šokdami spardės; šiupinys mielas, vasara miela, mezliava

miela..., būrai glūpi, šūtkos glūpos, musės glūpos, vaikai glūpi...

Tiesa, tokios suakmenėjusios stilistinės formulės yra charakteringos ne tik lietuvių tautosakai. Jų randame ir Homere. Bet, šalia pasaulėvaizdžio, toks stilius duoda pagrindo manyti, kad tiek Homeras, tiek Donelaitis kūrė tokiame savo tautos kultūros tarpsnyje, kuriame persveria natūrinė bendruomeninė dvasia su jos spontaniškai pasireiškiančio emocinio vaizdinio charakterio persvara.

Jei biografai ir nieko nesakytų, tai *Metų* stilius, autoriaus santykis su gamta, su metafizika, socialinių bei tautinių problemų sprendimas būtų liudininkai, kad Donelaitis yra kilęs iš liaudies, iš tų patriarchalinių būrų, ir kūrybos metu nuo jų neatitrūkęs. Jis žiūri jų akimis, galvoja jų mintimis. Jų mintys, jų sielvartai, jų nuotaikos, jų vaizduotės pobūdis buvo jo poezijai pagrindas — metmenys, o studijomis laimėtos idėjos, išviršinės literatūrinės formos bei technika, paimtos iš graikų, anglų ar vokiečių, buvo jo poezijai — ataudai.

Donelaityje susitelkė iki aukščiausio laipsnio visa, ką 18-jo amžiaus būrai turėjo sąmonėje ir pasąmonėje. Tatai išreiškdamas *Metų* vaizdais, poetas lyg atbaigė būriškosios kultūros klestėjimo epochą.